

Graaf, B. de, Jong, B. de, Platje, W. (eds.), *Battleground Western Europe. Intelligence Operations in Germany and the Netherlands in the Twentieth Century* (Amsterdam: Het Spinhuis, 2007, 274 blz., €39,95, ISBN 978 90 5589 281 5).

Dit boek is de weerslag van een colloquium dat in juni 2005 in Amsterdam georganiseerd werd door de Nederlandse Intelligence Studies Association in samenwerking met de International Intelligence History Association. Het is vooral een reeks artikelen waarin Nederland en Duitsland centraal staan. Een enkele tekst verbindt Denemarken met die twee landen. Ongetwijfeld vulde dit werk een lacune. De Duitse historici, die nochtans onder andere dankzij het *Militär Geschichtliches Forschungsamt* in Potsdam bijzonder actief zijn op het vlak van de krijgsgeschiedenis hebben nooit bijzonder veel aandacht besteed aan het wereldje van de inlichtingendiensten.

Het lijkt wel alsof de studie van de *Intelligence* een Angelsaksisch monopolie is op het werk van de Fransman Claude Moniquet na. De keuze van Nederland is ook niet slecht want als neutrale staat tot aan de Tweede Wereldoorlog was Nederland een 'battleground' van buitenlandse inlichtingendiensten. Het overbelichten van Nederland en Duitsland heeft wel iets kunstmatigs. Het nauwelijks spreken over Frankrijk lijkt mij de geschiedenis te kort doen. Tot aan de Tweede Wereldoorlog waren Franse spionnen immers actief in Nederland. De enige auteur die het over Frankrijk heeft, is de Franstalige Canadese Chantal Aubin, die vooral in het Engels publiceert. Zij maakt gebruik van het uitstekende Franse militaire archief te Vincennes. Haar bibliografie is dan weer op één boek na volledig Engels. De andere auteurs kennen waarschijnlijk geen Frans.

Klassieke verhalen worden opnieuw belicht: het Venlo-incident van 1939, het *Englandspiel*, een Nederlandse spion in de jaren vijftig in de VS, de Oost-Duitse Romeo's, Soxmis, de spanningen veroorzaakt door het nazi-verleden van vele medewerkers van de Duitse inlichtingsdiensten ... temeer daar nogal wat Nederlandse medewerkers een verleden als verzetsman hadden.

Wat is vrij nieuw? Het artikel van Frans Kluiten over *R-Netz* het Stay-behind net van de Duitse *Abwehr*. We weten er waarschijnlijk weinig over omdat het nooit uit de startblokken kwam. Richard Aldrich beantwoordt onder andere de belangrijke vraag: droeg spionage bij tot een meer stabiele wereld of integendeel maakte het de wereld gevaarlijker? In zijn bijdrage toont hij hoe de control freak Kissinger ontzet was toen hij in september 1971 vernam dat de Britten meer dan negentig man Sovjet-personeel persona non grata verklaarden. Dit waren echt gevaarlijke lui die bij het uitbreken van een oorlog hoge Britse politici en ambtenaren moesten uitschakelen en sabotage-acties dienden uit te voeren. Kissinger werkte toen hard aan de detente en vreesde net als de Bondsrepubliek dat die politiek gevaar liep door de Britse actie.

De bijdrage van Shlomo Shpiro over de samenwerking tussen Israël en de NAVO, vooral de VS en de Bondsrepubliek, in het bijzonder op het vlak van

de elektronische oorlogvoering is een goede samenvatting van wat bekend is. De gebeurtenissen van de Zesdaagse oorlog (1967) en de Jom Kipoer-oorlog (1973) komen uitvoerig aan bod. Ook de samenwerking van de Verenigde Staten en de Bondsrepubliek met Communistisch China vanaf 1980 door het installeren van een elektronisch station in het Pamir-gebergte wordt besproken.

Een bijzonder interessant artikel is van de hand van Beatrice de Graaf over Stasi-acties in Nederland. Zij toont heel goed hoe Oost-Duitsland probeerde het idealisme in Kerkmiddens te gebruiken om de plaatsing van Kruis- en Pershing-raketten te beletten en zo de NAVO te verzwakken. Nederland werd door het Centraal Comité van de communistische partij van de Sovjet-Unie zelfs gezien als de ‘zwakke schakel’ in de NAVO. Maar de auteur toont ook aan hoe die goede contacten tussen Nederlandse en Oost-Duitse protestanten uiteindelijk het regime van de Duitse Democratische Republiek ondergraven.

De voormalige generaal en hoofd van de militaire inlichtingsdienst Joop van Reyn geeft een goed beeld van de Nederlandse en Duitse samenwerking in de *International Security Assistance Force* (ISAF) in Afghanistan. Waar de Nederlanders alleen gebruik maakten van het NAVO systeem, *Battlefield Intelligence Collection and Exploitation System* (BICES), hadden de Duitsers daar bovenop hun eigen systeem, JASMIN. De auteur toont heel goed hoe de meeste landen erg nationaal dachten. Alleen Duitsland, Nederland, Oostenrijk en België leken goed samen te werken. Alhoewel het Engels in de NAVO aanvaard werd als *lingua franca* maakten de meeste landen, zelfs Duitsland, gebruik van de eigen taal, wat de samenwerking erg bemoeilijkte.

Het is een interessant boek, met enkele zeer goede, enkele goede en een aantal minder goede bijdragen.

Luc De Vos, Koninklijke Militaire Academie (luc.de.vos@rma.ac.be)